

หลักนิติศาสตร์กับรากฐานในทางพระพุทธศาสนา*

Jurisprudence and Its Foundation in Buddhism

¹พระครูวิโรตศาสน์ประดิษฐ์, พระมหาจักรพันธ์ จกกวโร และ วีระ จุฑาคุปต์

¹Phrakuwirasatpradit, Phramahajakkaphan Jakawalo and Weera Chutakupt

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ตาก

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Tak Monks College, Thailand.

¹Corresponding Author's Email: dhamapan@hotmail.com

บทคัดย่อ

บทความนี้เป็นการเปรียบเทียบหลักนิติศาสตร์ในปัจจุบันกับการเกิดขึ้นของพระธรรมวินัยในทางพระพุทธศาสนา โดยมีวัตถุประสงค์ คือ เพื่อศึกษาและเปรียบเทียบกฎหมายกับพระวินัย เพื่อเสริมทักษะความรู้ในด้านกฎหมายและพระวินัย เพื่อชี้ให้เห็นว่ากฎหมายที่บัญญัติในปัจจุบันมีรากฐานมาจากพระพุทธศาสนา อันจะนำองค์ความรู้ที่ได้รับไปพัฒนาในการบริหารจัดการทางพระพุทธศาสนา ในบทความนี้ประกอบไปด้วยหัวข้อที่น่าสนใจคือความหมายของหลักนิติศาสตร์ หลักนิติศาสตร์ต้องมาจากธรรมต้องชอบธรรม อันจะได้ระบบแบบแผนที่ชัดเจนในการวางหลักของกฎหมายและวินัย กระบวนการวิธีในการบัญญัติข้อกฎหมาย กฎหมายที่แท้ประสานประโยชน์ของบุคคลกับสังคม กฎหมายไม่ใช่เพื่อหลักการ ก็ไม่ควรให้เป็นกฎหมาย ไม่ว่าจะเป็นวินัย หรือนิติศาสตร์ที่กล่าวมาแล้วข้างต้นจะเห็นว่ามีคุณสมบัติคล้ายกัน

การเกิดขึ้นของนิติศาสตร์มีหลักมาจากพระพุทธศาสนาแล้วคือ ศีล 5 หรือหลักธรรมต่างๆที่ปรากฏในบทความนี้ย่อมให้เกิดกฎกติกาอันเป็นแบบแผนข้อตกลงในการอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างสงบสุข คนที่ตั้งมั่นอยู่ในกฎกติกาจะไม่เดือดร้อน ย่อมไม่กลัวถูกลงโทษแต่ในทางกลับกันหากบุคคลที่ไม่ตั้งมั่นในกฎกติกา ย่อมหวาดกลัวที่จะถูกลงโทษ กฎหมายมีสองแบบ ถ้าเน้นอำนาจก็จะเป็นกฎหมายที่เด่นในด้านการกำจัดคนชั่ว มีการห้ามและบังคับมาก แต่ถ้าเป็นกฎหมายที่เน้นการศึกษา ซึ่งมุ่งสร้างคนดีก็จะมีลักษณะในทางจัดสรรโอกาส และมีการส่งเสริมมาก แต่ในความเป็นจริง สังคมหนึ่งมีคนอยู่ในระดับการพัฒนาที่แตกต่างกันอย่างหลากหลาย กฎหมายต้องทำหน้าที่ ๒ ด้าน คือ ส่งเสริมคนดี กำราบคนร้าย ถ้าใช้ระบบอำนาจก็จะเอียงไปในทางจำกัด แต่ถ้าใช้ระบบที่มองสังคมมนุษย์เป็นสังคมที่ค้ำหน้าไปสู่ความดี เราก็ออกกฎหมายมาเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต

คำสำคัญ: หลักนิติศาสตร์; พระวินัย; พระพุทธศาสนา

Abstract

The research article aims at comparing jurisprudence in the present time and the origination of Buddhist Dhamma *Vinaya*. The study consists of the following objectives: 1) to investigate and compare laws with *Vinaya* (discipline); 2) to enhance skills and knowledge in laws and *Vinaya*; and 3) to identify that laws in the present time has its foundation in Buddhism. The obtained body of knowledge will be used to develop the management based on Buddhist approaches. The study includes intriguing topics such as the meaning of

*Received January 24, 2023; Revised March 17, 2023; Accepted March 18, 2023

jurisprudence, which must arise from dhamma and be virtuous in order to acquire a clear system and strategy for establishing rules and disciplines, as well as procedures and procedures for formulating legal provisions. The true laws are those which benefit both people and society. They must be consistent, whether disciplines or jurisprudence.

The origins of jurisprudence are founded on the five precepts or various dhamma principles, which lead to rules and regulations as an agreement for coexisting peacefully in society. Those who follow the law will not be worried or fearful of punishment, but those who do not follow the law will be afraid of being punished. There are two kinds of laws: those that emphasis power are typically about removing bad people via prohibition and control, while those that stress education are usually about growing a decent person through allocating and providing opportunities. In reality, a society is made up of people at different levels of development; therefore, laws must serve two functions: fostering good people and suppressing bad people. If the system simply sees power, the society would advance toward limits; but, if the system views humans as a society moving toward goodness, then laws must be developed to improve people's quality of life.

Keywords: Jurisprudence; Vinaya; Buddhism

บทนำ

คำว่า “หลักนิติศาสตร์” แปลว่า หลักวิชากฎหมาย แต่ที่จริงนั้นเรานำคำนี้มาจากภาษาสันสกฤต ซึ่งเป็นภาษาของประเทศอินเดียที่มีอารยธรรมเก่าแก่แต่โบราณ นิติศาสตร์ เป็นถ้อยคำทางวิชาการของประเทศอินเดีย คำว่า “นิติ” แปลว่า การนำ มีรากศัพท์เดียวกับ นายก ซึ่งแปลว่าผู้นำ เดิมเป็นคำในภาษาบาลี สันสกฤตว่า “นีติ” ซึ่งมาจากธาตุเดียวกัน คือ นี ธาตุ แปลว่า นำ นีติ จึงแปลว่า การนำ คำว่านิติศาสตร์แท้จริงเรียกว่า นิติศาสตร์ ในภาษาไทยเรียกให้สั้นลงว่า นิติศาสตร์ ดังนั้นคำว่า นิติศาสตร์แปลว่า ศาสตร์แห่งการนำ หรือจัดดำเนินการ ซึ่งอาจขยายความหมายว่าเป็นศาสตร์แห่งการนำมนุษย์ หรือการนำกิจการของรัฐหรือการทำหน้าที่ของผู้นำ

การที่จะดำเนินการปกครองหรือเป็นผู้นำประเทศชาติได้นั้น แน่นอนว่าจะต้องมีระเบียบแบบแผน คือ เราต้องมีเครื่องมือที่จะใช้เป็นกติกาสังคม การปกครองจะเป็นไปไม่ได้ถ้าไม่มีกฎเกณฑ์กติกา อย่างน้อยต้องรู้ว่า จะทำอะไรได้หรือไม่ได้ ในขอบเขตแค่ไหน การปกครองจึงเรียกร้องให้มีกฎเกณฑ์กติกาเกิดขึ้น เพราะฉะนั้น เรื่องของกฎหมายกับเรื่องของการปกครองจึงแยกกันแทบไม่ได้ จนกลายเป็นว่า เมื่อมีการปกครองก็ต้องมีกฎหมาย คือมีกฎเกณฑ์กติกาของสังคมหรือของประเทศชาติ ที่พลเมืองจะต้องประพฤติปฏิบัติตาม

หลักนิติศาสตร์ ต้องมาจากธรรม ต้องชอบธรรม

กฎหมายในทางพระพุทธศาสนาคืออะไร คำที่ใกล้เคียงที่สุดและตรงที่สุดก็คำว่า “วินัย” จะเห็นได้ว่าคำว่า วินัยไม่ใช่จะจำกัดเฉพาะกิจของรัฐเท่านั้น ถ้ามองเห็นนิติศาสตร์ในทางพระพุทธศาสนาจะต้องเข้าใจเรื่องวินัย อย่างชัดเจน ถ้าไม่เข้าใจเรื่องวินัยก็ไม่สามารถมองเห็นนิติศาสตร์ในทางพระพุทธศาสนาได้ วินัยคืออะไรแน่นอนว่าวินัยไม่ได้มีความหมายอย่างแคบๆ ในภาษาไทย วินัย ในภาษาไทยมีความหมาย เป็นเรื่องของกฎระเบียบ ข้อบังคับในการปฏิบัติหน้าที่และการเป็นอยู่ แต่วินัยในทางพระพุทธศาสนาแปลว่า “การจัดตั้ง

ระบบแบบแผน” เพราะฉะนั้น เรื่องของกฎหมายหรือเรื่องหลักนิติศาสตร์ในทางพระพุทธศาสนา ก็ตั้งมาด้วยความหมายของวินัยและความสำคัญของวินัย ที่อยู่ในหลักการที่เรียกว่า ธรรมวินัย (Somdet Phra Buddhakosajarn (P. A. Payutto), 2017)

ธรรม คือ ความจริงที่มีอยู่ตามธรรมชาติของมัน เราอาจจะแปลได้หลายอย่าง เช่นแปลว่า ธรรมชาติ ความเป็นจริง หรือให้เข้าใจง่ายก็คือ สิ่งที่มีอยู่แล้วตามธรรมชาติและมีอยู่ตามธรรมดา เช่น ความเป็นจริงตามเหตุปัจจัย กล่าวคือ ผลเกิดจากเหตุ เหตุก่อให้เกิดผล เหตุอย่างใดก็ก่อให้เกิดผลอย่างนั้น มนุษย์จะรู้หรือไม่รู้ก็ตาม ธรรมคือความเป็นจริงก็ทำงานของมันอยู่ตลอดเวลา ทำอย่างไรมนุษย์ถึงจะปฏิบัติหรือดำเนินชีวิตได้ดีก็ต้องรู้ความจริงถ้ามนุษย์รู้ธรรมก็รู้ความเป็นจริง รู้ตามความเป็นเหตุปัจจัยในธรรมชาติ เขาก็จะสามารถเอาประโยชน์จากธรรมชาติได้ อย่างไรก็ตามการที่จะสั่งสอนให้ได้ผลดี ก็ต้องสอนที่ละคนกว่าจะสำเร็จสักคนก็เป็นเรื่องยาก หากต้องการความสำเร็จก็ต้องใช้วิธีการจัดตั้ง โดยทำให้มีระบบ การที่มนุษย์จะเข้าร่วมตัวกันอยู่เป็นชุมชนและมีระเบียบแบบแผนในการเป็นอยู่ตลอดดำเนินกิจกรรมเพื่อให้มนุษย์เหล่านั้นได้ประโยชน์จากธรรมหรือจากคำสอนของพระพุทธองค์อย่างเต็มที่ พระองค์จึงจำเป็นต้องจัดตั้งและวางระบบแบบแผนทางสังคมขึ้นมา การจัดตั้งนี้ในโลกคือ ชุมชน ในทางพระพุทธศาสนา คือ สังฆะ

รวมความว่า วินัย ก็คือการจัดโครงสร้างวางระบบแบบแผนของชุมชนหรือสังคม เพื่อให้หมู่มนุษย์มาอยู่ร่วมกัน โดยมีความเป็นอยู่และความสัมพันธ์ที่ดีงาม ที่จะให้ได้รับประโยชน์จากธรรมนั้น จุดหมายที่แท้ก็คือให้หมู่มนุษย์จำนวนมากได้ประโยชน์จากธรรม

กระบวนการวิธีในการบัญญัติขอกกฎหมาย

กฎหมายโดยหลักการ กับกฎหมายโดยบัญญัติ เมื่อพระพุทธเจ้าทรงบัญญัติสิกขาบทแต่ละข้อที่มารวมกันเป็นวินัย พระองค์ทรงแสดงวัตถุประสงค์ทุกครั้งว่า ที่ทรงบัญญัติสิกขาบท คือ ข้อฝึกหรือกฎแต่ละข้อเพื่ออะไร มีวัตถุประสงค์ 10 ประการ (Thai Tipitakas: 1/27/24-30) จัดได้ 5 หมวด คือ

1. เพื่อประโยชน์แก่สงฆ์ส่วนรวม กล่าวคือ เพื่อเป็นการยอมรับว่าดีของสถาบันทั้งหมดโดยส่วนรวมที่จะมีความเรียบร้อยด้วยการตั้งวินัยขึ้นมาบนพื้นฐานแห่งการยอมรับร่วมกัน ไม่ใช่เพราะอยู่แต่เรียบร้อยดี ต้องอยู่อย่างสบายด้วยและเป็นความสบายของส่วนรวม
2. เพื่อประโยชน์แก่ตัวบุคคล กล่าวคือ เพื่อส่งเสริมคนที่ประพฤติดีและกำราบคนที่ประพฤติไม่ดีหรือปิดช่องทางคนร้ายและเปิดโอกาสให้คนดี
3. เพื่อประโยชน์แก่ชีวิตมนุษย์ กล่าวคือ เป็นการคำนึงถึงผลดีและผลร้ายที่จะเกิดขึ้นกับชีวิตมนุษย์ เช่น เรื่องความดี ความชั่วเป็นต้นโดยมุ่งที่จะสร้างสภาพเอื้อต่อชีวิตที่ดีงาม ปิดกั้นผลที่เสียหายที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน ป้องกันผลเสียหายที่จะเกิดในอนาคต
4. เพื่อประโยชน์แก่ประชาชนทั่วไป กล่าวคือ เพื่อผลดีแก่จิตใจของประชาชนที่ทำให้มีจิตผ่องใสด้วยอาศัยความดีเป็นสื่อเพื่อความเลื่อมใสของคนที่ยังไม่เลื่อมใส เพื่อความเลื่อมใสยิ่งๆของคนที่ยังเลื่อมใสอยู่แล้ว
5. เพื่อประโยชน์แก่พระพุทธศาสนา กล่าวคือ เพื่อให้พระสัทธรรมคือธรรมที่แท้หรือหลักการที่แท้ของพระศาสดาดำรงได้นั่นคงยั่งยืน เพื่ออนุเคราะห์ช่วยคำจูงใจให้ระเบียบแบบแผนและระบบการต่างๆเกิดผลในการปฏิบัติตามหลักการอย่างหนักแน่นมั่นคงเป็นไปตามวัตถุประสงค์อย่างยั่งยืน

กฎหมายที่แท้ประสานประโยชน์ของบุคคลกับสังคม

วินัยที่เรียกว่ากฎหมายนั้นไม่ถือความเป็นระเบียบเรียบร้อยหรือความสงบเรียบร้อยเป็นจุดหมาย แต่เป็นการสร้างสภาพเอื้อ คือ เพื่อรักษาความสงบเรียบร้อยที่จะช่วยเกื้อกูลบุคคลแต่ละคนมีโอกาสพัฒนาชีวิต สู่จุดมุ่งหมายที่ดียิ่งๆขึ้นไป คือเป็นการสร้างสภาพเอื้อต่อการศึกษานั้นเอง เพราะฉะนั้น จึงพูดว่าการที่มีกฎหมายหรือมีวินัยนี้ก็เพื่อเป็นการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคน คือพัฒนาการมีคุณภาพชีวิตที่ดี เพราะมนุษย์เป็นสัตว์ที่ต้องเรียนต้องศึกษา ไม่ใช่จะมีชีวิตที่ดีได้โดยที่เดียว ยิ่งกว่านั้นยังมีคุณค่าดีงามสูงขึ้นไปที่ชีวิตมนุษย์ควรจะได้ดียิ่งๆขึ้นไป นั้นหมายความว่า การตั้งเกณฑ์หรือกติกาสังคมนี้ เพื่อสร้างให้มนุษย์อยู่ในสังคมด้วยความสงบเรียบร้อย เพื่อให้สภาพที่สงบเรียบร้อยนั้นเป็นเครื่องเกื้อหนุนต่อการมีชีวิตที่ดีของมนุษย์ ในแง่ของพระพุทธศาสนา ข้อหลังสำคัญกว่า ถ้ามองง่ายๆ อาจจะคิดว่า ขอให้กฎหมายสอดคล้องกับหลักศีลธรรมก็แล้วกัน เมื่อคนมีศีลธรรมได้ก็ดียอยู่แล้ว คือการยอมรับว่าศีลธรรมเป็นหลักที่ดีอยู่แล้ว จึงคิดว่าจะทำอย่างไรให้ศีลธรรมมีผลต่อการปฏิบัติในสังคม เพราะว่าหลักเกณฑ์ของศีลธรรมนั้นไม่มีเครื่องบังคับอาจจะไม่ได้ผลจึงต้องเอากฎหมายเข้ามาช่วย ยกตัวอย่างเช่น ถือศีล 5 ดีแล้ว ถ้าคนประพฤติตามศีล 5 หหมด สังคมก็เรียบร้อย แต่ทำอย่างไรจะ使人ประพฤติตามศีล 5 นั้นก็ต้องตรากฎหมาย รัฐก็ต้องสร้างกฎเกณฑ์กติกาข้อบังคับขึ้นมา เพื่อจะให้ศีลธรรมได้ผลกฎหมายจึงสอดคล้องกับระบบศีลธรรม ในเรื่องนี้ สังคมต้องเอาอย่างใดอย่างหนึ่งในการที่จะต้องมีจุดหมายที่ดียิ่งชัดเจนน ถ้าไม่มีการสร้างความรู้ความเข้าใจและกำหนดจุดหมายที่ชัดเจน ก็จะมีจุดหมายที่ไม่รู้ตัว ซึ่งเป็นการเสี่ยงต่ออันตรายเพราะอาจจะเป็นจุดหมายที่ไม่นึกถึงและไม่เคยยกขึ้นมาตรวจสอบและกลายเป็นจุดหมายที่ผิดพลาดก็ได้ (Somdet Phra Buddhakosajarn (P.A. Payutto), 2017)

กฎหมายไม่ใช่เพื่อหลักการ ก็ไม่ควรให้เป็นกฎหมาย

กฎหมายแม้จะมีความสำคัญ แต่ก็ไม่ใช่เพียงพอและไม่เป็นหลักประกันว่าจะทำให้ชีวิตดีงามและสังคมมีสันติสุข โดยเฉพาะเพราะสังคมประชาธิปไตยที่มีการยอมรับความแตกต่างหลากหลายของประชาชน จะต้องมีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันโดยหลักการพื้นฐานและจิตใจที่เข้ากันได้ เช่น ไม่แบ่งแยกชนชั้นวรรณะ ศิวนพรรณเชื้อชาติ ศาสนา มีความเสมอภาคไม่เรารัดเอาเปรียบกัน เป็นต้น สังคมจึงจะมีความมั่นคงยั่งยืนอยู่ได้ การที่สังคมบัญญัติกฎหมายหรือวินัยต่างๆเพื่อมาหนุนให้คนดำรงอยู่ในหลักการต่างๆ อันจะทำให้สังคมเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน มีความมั่นคงยั่งยืน มีสันติสุขตามวัตถุประสงค์ (Ingram, 2007)

หลักการต่างๆ เพื่อดำรงรักษาสังคมนั้น เท่ากับเป็นสาระหรือเจตนารมณ์ของกฎหมาย ถ้าคนยึดถือและปฏิบัติตามหลักการเหล่านั้น ก็แทบจะพูดได้ว่าไม่จำเป็นต้องมีกฎหมาย ธรรมที่เป็นหลักการทั่วไปซึ่งไม่ได้บัญญัติไว้เป็นสิกขาบทในทางวินัยมีหลายอย่างที่เป็นเครื่องสนับสนุนให้เกิดชุมชนกัลยาณมิตร เช่น หลักสาราณียธรรม 6 (Phra Bhramagunabhorn (P.A. Payutto), 2004) เป็นต้น ซึ่งถือได้ว่าเป็นหลักประชาธิปไตย นอกจากนี้ยังมี อปทานิยธรรม 7 คือธรรมที่จะทำให้ไม่เสื่อมที่วามานี้เป็นหลักที่จะรวมหมู่ชนให้อยู่รวมกัน และทำให้สังคมมีความเจริญรุ่งเรืองมั่นคง (Phra Debvedhi (P.A. Payutto), 1992) แต่เป็นหลักที่ไม่ได้บัญญัติเป็นสิกขาบทในวินัย จึงไม่มีการกำหนดความผิดและไม่มีการลงโทษ แต่ให้เป็นหลักที่รู้กันว่าควรประพฤติปฏิบัติ มีหลักอีกหนึ่งอย่างซึ่งมีการพูดถึงกันมากและมีความสำคัญอย่างยิ่ง สำหรับการดำรงรักษาสังคมให้มีความสงบเรียบร้อย นั่นก็คือ ศีล 5 และจะเห็นได้ว่าบทบัญญัติของกฎหมายทั้งแพ่งและอาญาแทบทั้งหมดมีเจตนารมณ์ตามหลักศีล 5 อย่างไรก็ตามก็พึงสังเกตว่า ศีล 5 นี้ที่จริงเป็นสิกขาบทแต่เป็นสิกขาบทสำหรับคฤหัสถ์

ในสังคมชาวพุทธ พระพุทธเจ้าไม่ได้บัญญัติกำหนดความผิดและบทลงโทษไว้แก่ผู้ละเมิดศีล 5 พูดได้ว่าในทางพระพุทธศาสนาศีล 5 นี้ให้เป็นเรื่องของคฤหัสถ์ โดยเฉพาะทางฝ่ายรัฐจะนำมาแยกขอยเป็น

ข้อกำหนดย่อยๆ ลงไปให้สอดคล้องกับความเป็นจริงของแต่ละถิ่นฐานและยุคสมัยที่เปลี่ยนแปลงต่างกันไปแล้ว กำหนดความผิดและบทลงโทษตามที่เหมาะสมตามธรรมและเท่าที่เป็นมาจะเห็นได้ว่า กฎหมายโดยทั่วไปในชั้นพื้นฐานมีสาระสำคัญเพื่อจะดำรงรักษาสีล 5 เอาไว้

รวมความว่า สังคม โดยเฉพาะรัฐจะต้องจัดตั้งวางมาตรการทางสังคม โดยเฉพาะการออกกฎหมายที่จะมาเป็นหลักประกันให้คนดำรงอยู่ในศีลพร้อมทั้งส่งเสริมให้คนยึดหลักการต่างๆ ที่กล่าวมาแล้วข้างต้น เช่น สาราณียธรรมและอปรีหานิยธรรม เป็นต้น หลักการต่างๆ เหล่านี้เป็นสาระของวินัยหรือเจตนารมณ์ที่แท้ของกฎหมาย ถ้าคนมีการศึกษาที่จะพัฒนาตนอย่างถูกต้อง เห็นคุณค่าและเต็มใจที่จะปฏิบัติตามหลักการเหล่านี้ ก็ไม่จำเป็นต้องมีการบัญญัติข้อกำหนดของกฎหมายหรือสิกขาบทในวินัย ในทางตรงกันข้าม การที่สิกขาบทหรือกฎหมาย ก็เพื่อเป็นหลักประกันให้เกิดความมั่นใจ จะมีการปฏิบัติให้เกิดผลตามหลักการเหล่านี้ ดังนั้นถ้าคนไม่ปฏิบัติตามจากหลักการที่วางไว้ ก็ต้องยังมีการบัญญัติสิกขาบทหรือวินัยมากขึ้นและมักจะต้องการบัญญัติความผิดและการลงโทษมากขึ้นและอาจจะหนักขึ้นด้วย ในแง่ของนิติศาสตร์ คือผู้พิพากษาจะต้องทำใจและวางท่าที่เป็นกลางในการลงโทษอย่างนึกว่าเป็นผู้ลงโทษถ้าคิดอย่างนั้นก็ผิดแน่นอน ผู้พิพากษาต้องทำใจให้บริสุทธิ์ปราศจากความรู้สึกที่เป็นตัวเราของเรา มีเจตนาที่รักษารธรรมและใช้ปัญญาคือความรู้จริงถ่องแท้ทำหน้าที่เป็นกระบอกเสียงให้แก่ตัวธรรมคือหลักการและตัวบทกฎหมายเท่านั้น เมื่อทำได้อย่างนี้ถ้ามีการลงโทษ ก็คือกฎหมายลงโทษ กติกาการลงโทษ ตัวธรรมลงโทษ

เพราะฉะนั้น เมื่อมนุษย์มีความสามารถในการจัดตั้ง เราก็ควรใช้ความสามารถนั้นจัดสรรระบบสังคมเพื่อดำเนินการให้เป็นไปตามธรรม โดยมุ่งให้มีประสิทธิผลในการร่วมกันอยู่ในสังคม คนที่ดำเนินการตามหลักธรรมและกติกาอย่างนี้ ถือว่าดำเนินการตามธรรม เป็นสื่อให้แก่ธรรม เป็นทางผ่านของธรรมหรือเป็นกระบอกเสียงของธรรม ไม่ใช่เป็นผู้ไปทำอะไร ไม่ใช่ไปลงโทษเขา เมื่อเราปฏิบัติตามกฎหมายหรือตามวินัย โดยมีความรู้สึกต่อกฎหมายด้วยท่าทีต่อการปฏิบัติต่อกันระหว่างเพื่อนมนุษย์ที่มุ่งเพื่อจะรักษารธรรมก็จะเป็นการปฏิบัติด้วยสภาพจิตของผู้สร้างสรรค์อภิปาลโลก คือ พรหมวิหาร มนุษย์จะมีท่าทีต่อกฎหมายต่างกัน 3 ระดับ ซึ่งต้องขึ้นต่อการที่กฎหมายนั้นเป็นธรรมหรือไม่ด้วย

ท่าทีที่ 1 คือความรู้สึกเป็นเครื่องบังคับ ถือว่าเป็นความรู้สึกที่ต่ำสุดและจะไม่ยั่งยืน กฎหมายที่ไม่ยั่งยืน สังคมที่ไม่ยั่งยืน เพราะมนุษย์เต็มไปด้วยความรู้สึกว่ากฎเกณฑ์กติกาเป็นข้อบังคับ

ท่าทีที่ 2 เป็นท่าทีแบบพระพุทธศาสนา มองว่า กฎเกณฑ์กติกาเหล่านี้เราบัญญัติจัดวางขึ้นมาเพื่อสร้างสถานภาพทางสังคมที่จะเป็นโอกาสให้คนพัฒนาความสามารถที่จะมีชีวิตที่ดีงาม

ท่าทีที่ 3 มนุษย์ที่พัฒนาดีแล้ว จะไปถึงอีกระดับหนึ่งที่จะมีปัญญารู้เข้าใจว่า กฎเกณฑ์กติกาของสังคมนั้น มนุษย์วางขึ้นเพื่อเหตุผลที่จะอยู่ร่วมกันได้ดีเพราะฉะนั้นกติกาเหล่านี้จึงเป็นเครื่องหมายรู้ว่าจะอยู่กันอย่างไรเท่านั้นเอง

ประชาชนที่ประพฤติตามกฎหมายด้วยจิตสำนึกอย่างนี้ก็พูดได้ว่า สังคมบรรลุความสมบูรณ์แล้วในแง่นิติศาสตร์ เพราะย่อมหมาถึง คนที่พัฒนาแล้วอย่างสมบูรณ์ทั้ง 3 ด้าน คือ ด้านพฤติกรรม ด้านจิตใจ และด้านปัญญา มาบูรณาการประสานกันอย่างลงตัว

สรุป

ไม่ว่าจะเป็นวินัย หรือนิติศาสตร์ที่กล่าวมาแล้วข้างต้น จะเห็นว่ามีคุณสมบัติสอดคล้องกัน การเกิดขึ้นของนิติศาสตร์มีหลักมาจากพระพุทธศาสนาแล้วคือ สีล ๕ หรือหลักธรรมต่างๆ ที่ปรากฏในบทความนี้ย่อมให้เกิดกฎกติกาอันเป็นแบบแผนข้อตกลงในการอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างสงบสุข คนที่ตั้งมั่นอยู่ในกฎกติกา ย่อมไม่เดือดร้อน ย่อมไม่กลัวถูกลงโทษแต่ในทางกลับกันหากบุคคลที่ไม่ตั้งมั่นในกฎกติกา ย่อมหวาดกลัวที่จะถูก

ลงโทษ เป็นอันว่า กฎหมายมีสองแบบ ถ้าเน้นอำนาจก็จะเป็นกฎหมายที่เด่นในด้านการกำจัดคนชั่วมีการห้ามและบังคับมาก แต่ถ้าเป็นกฎหมายที่เน้นการศึกษา ซึ่งมุ่งสร้างคนดีก็จะมีลักษณะในทางจัดสรรโอกาสและมีการส่งเสริมมาก แต่ในความเป็นจริง สังคมหนึ่งมีคนอยู่ในระดับการพัฒนาที่แตกต่างกันอย่างหลากหลาย การบริการจัดการกฎหมายต้องทำหน้าที่ ๒ ด้าน คือ ส่งเสริมคนดี กำราบคนร้าย ถ้าใช้ระบบอำนาจก็จะเอียงไปในทางจำกัด แต่ถ้าใช้ระบบที่มองสังคมมนุษย์เป็นสังคมที่คืบหน้าไปสู่ความดี เราก็ออกกฎหมายมาเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต กฎหมายที่พยายามสร้างให้คนเป็นคนดีเราแทบไม่ต้องลงโทษคนหรือลงโทษให้น้อยที่สุด เพราะไม่มีคนชั่วที่จะลงโทษ ถ้าทำได้อย่างนี้ก็เป็นกฎหมายที่ดี

แต่ทั้งนี้กฎหมายย่อมสัมพันธ์กับการบริการจัดการตัวบทกฎหมายที่จะสร้างสรรค์สังคมในแบบที่ว่าใช้กฎหมายเพื่อปกครองและสร้างสันติสุขโดยสร้างคนดีและกำราบคนชั่ว

References

- Henri, F. (1949). *General and Industrial Management*. London: Sir Isaac Pitman & Sons.
- Ingram, D. (2007). *Law: Key Concepts in Philosophy*. California: Continuum.
- Mahachulalongkornrajavidyalaya University. (1996). *Thai Tripitakas*. Bangkok: MCU Press.
- Phra Brahmakunakorn (P.A. Payutto). (2004). *Thammanoon Life*. Bangkok: Religion Printing House.
- Phra Debvedhi (P.A. Payutto). (1992). *Buddhist Dictionary Dharma*. (7th ed.). Bangkok: MCU Press.
- Somdet Phra Buddhakosajarn, (P.A. Payutto). (2017). *Laws of Nature and Their Benefits to Life*. Bangkok: MCU Press.